

UC-NRLF

B 3 363 908

MORAL INSTRUCTION

BY

HAI GAON

HERMANN GOLLANCZ

BERKELEY
LIBRARY
UNIVERSITY OF
CALIFORNIA

A NEW AND CRITICAL VERSION
OF RHYMES ON
MORAL INSTRUCTION

ATTRIBUTED TO
RABBI HAI BEN SHERIRA GAON
(Died 1038)

Based on three MSS. in the British Museum

WITH TRANSLATION AND NOTES BY
HERMANN GOLLANCZ, M.A., D.LIT.
GOLDSMID PROFESSOR OF HEBREW IN THE UNIVERSITY OF LONDON
UNIVERSITY COLLEGE

HUMPHREY MILFORD
OXFORD UNIVERSITY PRESS
LONDON EDINBURGH GLASGOW COPENHAGEN
NEW YORK TORONTO MELBOURNE CAPE TOWN
BOMBAY CALCUTTA MADRAS SHANGHAI

1922

LOAN STACK

~~21076~~

Printed in England

BJ1282
H3

DEDICATED
TO MY CHILDREN AND GRANDCHILDREN
IN HOPE

INTRODUCTORY REMARKS

IN the Introduction to my edition of the *Shekel Hakodesh* (1919, p. xii), I remarked : ‘ I have further included parallels to be found in the delightful and terse poem שירי מוסר השכל by Hai Gaon, anterior to both Gabirol and Kimchi, striking both on account of the similarity of ideas and language.’

These parallels may be found in the Notes to the said edition, pp. 64, 68, 69, 71, 72, 75, and 77.

It is necessary to qualify the expression which makes Hai Gaon absolutely the author of the work ; for doubt has been cast by several scholars upon the authorship of the collection of maxims which go under his name. Nor is even the title of this little work as it appears in the printed editions beyond cavil ; since, as may be gleaned from a perusal of the manuscripts

themselves, it is not met with in this form in the originals which I have had before me.

It occurred to me that, considering the intrinsic value of this unpretentious work, and the fact that the various editions which have appeared hitherto are both defective and faulty, a critical version might be welcome to those who delight in products from the great storehouse of Hebrew literature. The translation which I have prepared will serve to enlighten the general reader as to this presentation of moral sayings of mediaeval times.

Similar to other works of its kind, like the Last Will of Rabbi Jehuda Ibn Tibbon addressed to his son Samuel, and that of Moses Maimonides addressed to his son Abraham, this didactic poem seems to have been prepared by the author as a *vade mecum* for his own child ; and it will be readily conceded that no more fitting gift could be bestowed upon one's offspring than a collection of rules and maxims drawn from ripe experience, whereby to regulate the conduct of their lives.

It is not my purpose in these brief introductory remarks to discuss the authorship of the collection of sayings here presented, or to give a biographical sketch of the activities of Rabbi Hai Gaon, who has been credited with its production, beyond stating that this Gaon, who died in 1038, was the son of the celebrated Sherira Gaon, and was the last and most distinguished of the 'Geonim'—that is, heads of the academies of learning in Babylon which exercised their influence for nearly 450 years. For these and other particulars I would refer the reader to the various notices concerning this outstanding personality, among them, the article in the *Jewish Encyclopedia* (sub Hai ben Sherira, and the Bibliography) and the interesting sketch in Hebrew, which serves as an introduction to Weiss's edition of the maxims, published in his *Likute Kadmonim* (Warsaw, 1893). This latter sketch is certainly of greater value than the version of the poem itself, prepared from a most unreliable source, which puts the editor to great pains to explain in foot-notes some forced meaning of a naturally misunderstood

phrase or expression owing to a wrong reading. This is the more surprising for a Hebrew scholar like Weiss, as Steinschneider's older edition, published in 1860 (Berlin), is a much safer guide, and might well have served to elucidate expressions which seemed incomprehensible to Weiss.

My concern in the present volume has been mainly with the preparation of a fairly intelligible text ; and yet I will not claim perfection for my version. It is an attempt to produce amid a mass of variants something better and fuller than has so far appeared, with an English rendering.

Though based mainly on the British Museum MS. Add. 27045, I have incorporated emendations by the light of MS. Add. 27193, and both emendations and additions from the Harleian MS. 5686. In the Notes I refer to the first as A, to the second as III, and to the Harleian as H. In the *Brit. Museum Cat.*, the first is described by Margoliouth as written in Franco-German Rabbinic of the fifteenth century, the second in Italian Rabbinic of the same century, while the

beautiful and fascinating Harleian convolut is in Italian square and Rabbinic writing belonging to various parts of the fifteenth century, the main portion being dated A.M. 5226 (1466).

Considering that in the three manuscripts which I have laid under contribution, and in the several printed editions which I have had before me, there is much variety in the order in which these moral maxims are cited, I have felt myself fully justified in restoring what appeared to me to be the natural order of the original version, where the logical sequence seemed interrupted by the interpolation of some thought not quite apposite.

From the Notes it will readily be seen how far the Harleian MS. has been of use in supplementing some few passages omitted in the manuscript upon which my version is chiefly based ; and how many a passage occurring in A and III is wanting in H.

I need but add that I have succeeded in attributing to our author 410 half-lines as the full version of this poem, while A contains 376, H 204, III 330,

Reifmann's printed edition 378, Steinschneider's 358, and that of Weiss 358.

Apart from its textual value as a contribution to Hebrew literature, may this manual of ethical sayings and moral teachings still avail as a guide to human conduct, as a help against the pitfalls of life, and as a means of lifting minds above the mundane things of human existence to the prime source of Light and Love !

On my seventieth birthday,

November 30, 1922.

HERMANN GOLLANCZ.

RHYMES ON MORAL INSTRUCTION

By RABBI HAI

RHYMES ON MORAL INSTRUCTION

BY RABBI HAI

OF GREAT FAME

BE roused, my son, awake, and be on the alert, listen to instruction, reproof, and counsel !

Take up the song, and consider how to make it the rule of life. I have interwoven therein maxims and precepts as a guide to the memory of the diligent, and as a source of instruction to the younger ones from their youth. I have weighed it, guarding it as the apple of the eye ; I have composed it in the most simple of language. See, I pray thee, to carry it out in its full measure, and thou shalt prosper if thou take hold of the right path.

חרוזי המוסר לרב האי כז"כ

- 1 בני עורה והקיצה ורוצה.
- 2 שמע מוסר ותוכחה ועצה:
- 3 קחה שירה ובין דתה להקים.
- 4 ארגתיה במוסרים וחוקים:
- 5 לזכרון תהי נא למהירים.
- 6 וללמוד הצעירים מנעורים:
- 7 שקלתיה נצרתיה כאשון.
- 8 ושמתיה מאד קלה בלשון:
- 9 ומניינה ראה נא ועשה בה.
- 10 ותצלח אם תהי אוחו נתיבה:

Fear God, my son ; this is the beginning of my speech. Arise and listen to my words, and let thy first daily service be to offer up prayer unto thy God.

It is incumbent on thee every morning on rising to give thanks unto Him Who supplieth thy wants ; beseech continually the presence of God, and then He will fulfil all thy requests.

Observe the commandment, observe the precept and law, and understand that by means of them thy soul shall be bound (*sc.* in the bundle of life).

- 11 יִרְאֵה הָאֵל בְּנֵי רֵאשִׁית אֲמַרְיִי.
- 12 לֵבָה קוֹמָה וּשְׁמָעָה מֵאֲמַרְיִי.
- 13 וְתֵן לְכָל עֲבוֹדֶתְךָ תַּחֲלָה.
- 14 בְּכָל יוֹם לֵאלֹהֶיךָ תִּפִּילָה:
- 15 וְעֲלִיךָ לְהִשְׁכִּים כָּל שַׁחֲרִיךְ
- 16 לְהוֹדוֹת לוֹ וְעֲלִיו מַחֲסוֹרֶיךָ:
- 17 הִיָּה תָמִיד פְּנֵי הָאֵל מַחֲלָה.
- 18 וְאִזּוֹ כָּל מִשְׁאֲלוֹתֶיךָ יִמְלֵא:
- 19 שְׁמֹר מִצְוַה שְׁמֹר חֻקָּה וְתוֹרָה.
- 20 וְדַע כִּי בָם תְּהִי נַפְשְׁךָ צְרוּרָה:

Associate with the select and those who can discern : adhere to them and incline not unto foolish ones. Bend thine ear to the speech of the wise, and thine eye will gather from them precious stones.

Wherever thou dwellest and sojournest, look to thyself ; and with regard to thy pocket, envy not thy companion. Eat bread and salt, and feed on herbs, and ask not a dole from the wealthy.

- 21 והתרע באצילים עם פלילים.
22 דבק בהם ואל תט אל כסילים:
23 והטה אונך אל פי (ה)חכמים.
24 ועינך תאסוף מהם לשמים:
25 וקוה לך בכל שבתך וגורך.
26 בכיסך אל תקנא בחבירך:
27 במלח פת אכול ורעה עשבים.
28 ואל תשאל אגורה מנדיבים:

Rather die and be buried than go about and beg of thine own kind. For why ask a favour of one dependent on favours? Make thy request unto God : is not everything in the hands of God ?

Be not asleep : look at the ant, and let not thy foot be slack ; in the summer gather month by month of that which thou shalt eat in the days of winter and frost.

And when thou goest forth to seek thy portion away from thy dwelling, remember forsooth the house to which thou art by covenant bound.

- 29 בחר מות והטמן בקברך .
- 30 ואל תלך לבקש משארך :
- 31 ולמה תהיה שואל לשואל .
- 32 שאל מאל . הלא הכל ביד אל ?
- 33 ואל תישן . ותבט אל נמלה .
- 34 ואל נא תהיה רגלך עצלה :
- 35 ובקין אגור ירה בירה
- 36 אשר תאכל ימי חרף וקרח :
- 37 ואם לדרוש מזונך מנותך
- 38 תהי יוצא . זכר נא בית בריתך :

Regard the dove ; when it flieth away for its food, it returneth in due course (*lit.* on the very day) unto its lodgment ; and when the eagle fleeth to a distant part for its meat, he seeketh his wonted place while it be yet day.

Hold thy foot from thy brother's house, and depart altogether from those who deal in lies and falsehood. Stand not at the doors of the great, and lust not after rich dishes.

- 39 ראה יונה בנודה אל מזונה.
- 40 תהי שבה ביומה אל מלונה:
- 41 ואם ירחיק נרוד נשר ללחמו.
- 42 בעוד יומו יבקש לו מקומו:
- 43 ומבית אח שמור רגלך והוקר
- 44 וסור מבעלי כזב ושקר:
- 45 ואל תעמוד בפתחי הגדולים.
- 46 ואל תתאו למשמן מאכלים:

Rejoice not at the awful and terrible day which befalls a man, lest it may light on thee in the hey-day (of life). Seek not and welcome not the day of his calamity. Canst thou know what may happen unto thee on the morrow ?

All thy days love the wife of thy youth, and place thy love well fixed in her heart : yet put the fear and dread of thee within her, even thy reproof, and let her not know of thy secrets.

- 47 ואל תשמח ליום נורא ואיום
- 48 לאדם פן יבואך בעוד יום.
- 49 ואל תדרוש ליום אידו ותבחר.
- 50 התדע מה לך יהיה למחר?
- 51 וימך אהוב אשת נעורים.
- 52 ודודיך בליבה שים קשורים.
- 53 ואימתך בלבה תן ופחדך
- 54 ותוכחתך. ואל תדע בסודך:

Should she bear thee sons and daughters, reprove them at all times, yet with consideration. Buy for them books according to the best of thy ability, and appoint for them a teacher from their early days. If thou dost not load them with plenty out of thy substance, they will not by means thereof accomplish thy will. Therefore, let it not appear hard to thee or distasteful when thou givest unto thy son, and loadest him with thy gifts. Understand that it is through them that thy horn will be exalted, and thy welfare will follow from their welfare.

- 55 ואם תוליד לך בנים ובנות.
- 56 בכל עת יסרם אבן בחנות:
- 57 קנה להם בכל כחך ספרים.
- 58 ושים להם מלמד מנעורים:
- 59 ואם לא תעניק לו רב בהונך.
- 60 אזי לא יעשה בהם רצונך:
- 61 ואל יכבד ואל ירע בעינך
- 62 אשר תתן ותעניק לבנך:
- 63 ודע כי קרנך בהם תרומם.
- 64 ושלום לך יהי עקב שלומם:

Converse not freely with the wife of thy friend, nor be the brother and companion of scoffers. From a strange woman let thy eye be far, and from her who flattereth with her words.

Let thy work be truthful and straight, and thy balance just and trustworthy : wealth gained by oppression will melt away, and be trodden under foot ; all its weight and burden will be spent in vain.

By lopping the top branches a shoot will rise and bud forth ; in like manner smite thy son (*sc.* with the rod), and thou shalt rejoice and find gladness in him.

- 65 ועם אשת עמיתך אל תדבר.
- 66 ואל תהיה ללצים אח וחבר:
- 67 ומזרה תהי עינך רחוקה.
- 68 ונכריה אמרים החליקה:
- 69 מלאכתך תהיה באמת נכונה.
- 70 ומאזניך בצדק ואמונה:
- 71 והון חמס יהי למס ומרמס.
- 72 ותם לריק לכל משא ומעמס:
- 73 כרות פארות שתיל יעל ויצמח.
- 74 ובנך הך תחרה בו ותשמח:

Should a ruler take fancy to thee, beware lest thou be false to him and reveal his secret ; when he leaves his home for some distant part, watch him as though he were in his own house.

Lift not up thy tongue against the ruler, lest through thy voice thy sin meet with punishment.

Prefer to stay indoors in the rainy season, and rest yourself, and do not walk in the mud and slimy mire. Go not on a journey in the wintry days ; choose for going abroad the time when royalty travels.

- 75 ואם יבחר בך מושל. שמור לא
76 תכזב בו וסודו אל תגל לו:
77 ואם ירחק וילך מנתו.
78 שמור אותו כאלו הוא בביתו:
79 ולא תרים עלי מושל לשונך.
80 בקולך פן יהי פוקד עונך:
81 בחר שבת ימי גשם ונופש.
82 ואל תבוא בטיט יון ורפש:
83 ואל תצא ימי חרף דרכים.
84 בחר לצאת בעת צאת המלכים:

Open not thy mouth to Satan, and utter an evil thing, lest it harm thee and turn out bitter.

Always respond with a greeting to him who greets thee, and thou shalt find peace.

And why weary thyself with all pains to acquire riches? Confide in God, and He will lead thee alway.

If a man hire himself unto thee and serve thee, regard him as though he were thy child; should he be slow in his services, deal gently with him. Do not fail to pay every man the wage for which he has laboured.

- 85 ואל תפתח פה לשטן ותאמר
- 86 דבר רע. פן לך יירע וימר:
- 87 לשואל על שלומך. כל פעמים
- 88 אמור שלום. תהי מוצא שלומים:
- 89 ומה תיגע עשות חיל בכחך?
- 90 בטח באל ולעד הוא יניחך:
- 91 ואם שכיר יהי לך ועבדך.
- 92 חשוב אותו כאלו הוא ילדך.
- 93 ואם הקל בעבודתו לאט לו.
- 94 ושלם איש שכירתו ופעלו:

Listen unto me, and leave the way of the simple : then shalt thou see marvels day by day.

The son of a king changeth places with the poor and the tramp, while the son of a fool takes the place of the prince and the king.

The son of a king may be turned into a destitute traveller, while the son of the fool may become in turn a king or a satrap.

God renders desolate the house of the proud and exalted, and raiseth up the poor from the dust of the dunghill.

It happens, too, that when a simpleton becomes rich, his work is received with favour, whilst knowledge, in the case of the poor, is spurned.

שמע לי ועזוב דרך פתאים.	95
בכל יום תחזה תראה פלאים:	96
בנו מלך ישונה דל והלך.	97
ובן נבל ישונה שר ומלך:	98
בנו מלך ישוב הלך מחוסר.	99
ובן נבל ישוב מלך ומפסר:	100
ובית גאים ונשיאים אל ישומם.	101
ומאשפות ועפר דל ירומם:	102
וגם אם יעשיר פתי רצויה	103
פעלתו. וחכמת דל בזוייה:	104

Read over whatever thou dost commit to writing, so that no one can discover an error therein.

Flee from lordship and the glamour of government (seek righteousness, and search out the right path), for thou wouldst continually encumber thyself with the dread attached to them. Thou mayest enjoy their morsel, but right quickly thou wilt spew it out.

Shouldst thou acquire possessions, then assuredly thou wilt acquire care, not rest and relief. Why, then, long for food which hath no peacefulness with it? Is not a dry crust better than a tasty cake (under such conditions)?

- 105 וכל מכתב אשר תכתב קראה.
- 106 ולא ימצא לך בו איש חטאה:
- 107 ומרשות והוד מלכות ברחה.
- 108 דרוש צדק ובקש לך נבוחה:
- 109 בפחדם נפשך תמיד תביאה.
- 110 ואם תאכל בפיתם חיש תקיאה:
- 111 ואם תקנה נכסים. אז דאנה
- 112 תהי קונה ולא נחת ופוגה:
- 113 ואיך תתאו בלא שלוח אכילה?
- 114 וטובה פת חרבה מבלולה:

Merchandise is good for men, even princes
and the old might buy and sell.

Teach thy son, I pray thee, some handicraft,
so that he may be prepared to-day for the
morrow, aye, and for the days and years to
come, for these might prove as the bite of the
adder, when Time brings its reverses. How
can a man, knowing all this, enjoy his sleep ;
how all they who, realising it, are filled with
the load of anxious thought !

- 115 וטובה הסחורה לאנשים.
- 116 ושרים יסחרוה גם ישישים:
- 117 ולמר נא לבנך מלאכה.
- 118 תהי להם ליום מחר ערוכה.
- 119 ולימים ולשנים נשיכה
- 120 כצפעונים ולעתים הפיכה:
- 121 ואיך יישן אשר ירע בכל זאת.
- 122 וכל מבין ממולא רב רגזות?

And should thy companion be raised on high, show not by any act or request, that thou art envious of him ; in conversing with him, be as a poor suppliant, and never call to mind the happenings of former days. Understand, when a rich man is raised over the heads of others, all his poorer brethren will be sure to be his enemies.

But this is ever part of the plan of Creation, one as the other obtains ; there is a time when Fortune smiles, and there is a time of storm and stress.

Do kindness ; be it thy part to rescue, redeem and deliver, knowing that all our days are as a shadow. Draw out from their prison-house those that dwell in darkness, and lay not out thy money to usury.

- 123 ואם יעלה חברך מעלה. אל
- 124 תקנא בו בכל דבר ומשאל.
- 125 ודבר לו כמו רש תחנונים.
- 126 ואל תזכור אשר היה לפניך:
- 127 ודע כי כל אחי רש ישנאוהו.
- 128 והעשיר לראשם יעלוהו:
- 129 ועולם זה כזה נוצר ונברא.
- 130 ועת רצון ועת חרון ועברה:
- 131 עשה חסד. גאל ופרה והצל.
- 132 ודע כי כל ימותינו כמו צל.
- 133 ומכלא דלה יושבים בחושך.
- 134 וכספך אל תהי נותן בנשך:

Before thou dost attend to thy own wants and duties, ascertain the nature of thy beast, and supply its needs.

Should a thing be told unto thee which thou knowest already, appear to regard it as though thou hadst not heard it.

Shouldst thou know a secret belonging to thy friend or companion, then let thy inward parts be its storehouse and burial-place.

Choose a relative or friend as thy neighbour, and he will act in like manner towards thee.

- 135 וטרם תעשה את כל מלאכתך
- 136 ואת צרכך. ראה נפש בהמתך:
- 137 ואם יוגר לך דבר ידעתו.
- 138 ראה וחשוב כאלו לא שמעתו:
- 139 ואם תדע בסוד (אב ו) רע וחבר.
- 140 יהי לו בטנך מטמון וקבר:
- 141 בחר קרוב וגם ריע לשכן.
- 142 וגם הוא יהיה לך בן:

When thou dost realise that thy song is being indited to honour those who are liberal, thou wilt realise that it is also the hour when lies are rampant.

Keep thy friend constantly as the apple of thy eye, lest his affection for thee vanish into nought ; for the hate of thy friend will be the greater when his love flees from thee, and enters the counsel of thy enemies.

In view of harvest-time arrange the sowing, and for the days of old age the planting ;

- 143 ואם תדע ענות שיר בנדיבים.
- 144 דעה כי אז תהי עונה כזבים:
- 145 שמור נא רעך תמיד בעין
- 146 לך. פן יחליף דודיו לאיין:
- 147 ושנאת רעך רבה תהי. אם
- 148 יהי נד ממך אל סוד משנאים:
- 149 ערוך לימי קצירה הזריעה.
- 150 ולימי הזקונים הנטיעה:

for know that death in thy dwelling is better than to apply for the help of the rich.

Be scrupulous in attending to what is necessary for the decent burial of one unknown ; accompany the remains to the grave, and the mourners to their home.

Ever retain thy companion and friend, and thy love for him will be esteemed by him.

As for women and friends, desire but those who are good, not such as are comely in appearance, yet of evil heart ; nor envy thou the possessions of men, or hold in contempt the destitute and poor.

- 151 ודע כי התמותה במגורים
- 152 לך טוב מפנות אל יד גבירים:
- 153 והזהר במת מצוה ולוזה
- 154 אלי קבר. אבלים גם לנווה:
- 155 שמור תמיד חבירך ועמיתך.
- 156 ואז תיקר בנפשו אהבתך:
- 157 ואל תחמור לנשים ולריעים
- 158 כי אם בטובים ולא לנאים ורעים:
- 159 ואל תחמור לקנייני אנשים.
- 160 ואל תבזה עניי עם ורשים:

Keep from associating with men of wickedness, and drink not wine to the point of intoxication. Let God's Law and Command be thy constant meditation ; and let thy longing desire be to dwell in His House.

Ask of God, and not of the rich, and your life will be valued in the midst of friends.

Forgive thy friend his error and fault, and desire no longer to turn away from him.

- 161 וחדל ממתי רשע לחברה .
- 162 ואל תשתה לך יין לשכרה :
- 163 הגה תמיד בתורת אל ודתו .
- 164 ואזה וחשוק להיות בביתו :
- 165 שאל מאל ולא מן העשירים .
- 166 ותיקר נפשך בינות חברים :
- 167 מחול נא לעמיתך חטא וחובה .
- 168 ושובה אל תהי אוהב משובה :

Be not a rebel, choosing strife ; do not love separation all thy days. How pleasant and goodly it is for loving ones to dwell together, and for brothers and friends to be joined to one another !

Confide not in women and servants, nor entrust them with secrets.

Show thy teeth to a child, and in a mocking mood he will treat thee with sheer rudeness.

- 169 ואל תמרוד ואל תבחר מריבה.
- 170 ואל תאהב ימותיך פרידה:
- 171 ומה נעים וטוב שבת ידידים
- 172 מחוברים. והאחים ודודים:
- 173 ואל תבטח בנשים ועבדים.
- 174 וגם אל תאמן בהם בסודים:
- 175 ואם תחשוף לנער שן לראוה.
- 176 משחק יחשוף לת שת וערוה:

Desist from anger, and forsake and abandon wrath ; do thy building in the summer, and not in the winter-time.

Eat not to the full in thy own house, and forget the one who seeks alms at thy door.

Look upon humanity as one whole, and be in constant dread on account of it.

Treat thy companion's child as thy own child, and his father as though he were thy grandsire.

- 177 עזוב אף ועזוב חימה והרף ·
- 178 ובק"ן בנה לך לא בחורף :
- 179 ואל תאכל לשובעה תוך נותך ·
- 180 ותשכח שואלך עלי דלתך :
- 181 חשוב נא כל בני אדם כאחד ·
- 182 וממנו תהי תמיד בפחד :
- 183 ושוה בן חברך [לך] כבנך ·
- 184 ואביו כאלו הוא זקין :

Withhold not kindness from thy neighbour until the morrow, lest thine iniquity bring its punishment. From thy youth choose to do at every hour, aye, at every moment, with conscientious devotion, whatsoever falls to thy lot.

Trust not the worthless turncoat, who greets thee in the public ways, who appears thy friend when thou art rich, but turns and becomes thy enemy when poverty is thy lot.

184	וחסד אל תאחר משכנך
185	למחר. פן יהי פוקד עונך:
186	ומנוער בחר לעשות (דבר) אמונה
187	אשר תמצא בכל רגע ועונה:
189	ואל תבטח בסוגי לב וריקים
190	השואלים בשלומך בשווקים.
191	ויראו בעת עושרך כאוהבים.
192	ויהפכו בדלותך לאויבים:

Serve men and be of assistance to them, then shalt thou be esteemed, and honourably mentioned by them. And shouldst thou hear a man malign his comrade, ignore it, as though he did not speak it. Let not a hair's breadth come between thee and him ; keep him, lest he be detached from thee, and be lost.

Mankind is like an ocean of wide expanse ; beware lest thou enter therein and slip. Should thy friend become friendly with thy enemy, rebuke him, but let him not be admitted into thy secret.

- 193 היה עבד לאישים בין ידיהם.
- 194 ואז תיקר ותכבד בפיהם:
- 195 ואם תשמע קלון איש מחבירו.
- 196 סתור עליו כאלו לא אמרו.
- 197 ולא חוט שיערה בינך ובינו:
- 198 שמור נא פן יהי ניתק ואינו:
- 199 בני אדם כים גדול ורחב יד.
- 200 שמור אל תהיה בא בו ותמער:
- 201 ואם יתרע באויבך ידירך.
- 202 גער בו. אל תביאהו בסורך:

Eat not until thou dost feel the desire for food, and art hungry, and then thou wilt enjoy it and relish it. Furthermore, take somewhat less than thy fill, and then thy sleep will be good and refreshing.

Be not over-anxious about any thing or purpose, and tell not thy dream unto thy foe.

If a man call thee to a suit, contend not with him,—why walk into the sea while it rages? At all events, beware of the multitude of words; for if thou art not on thy guard, they will contend with thee in enmity.

- 203 ואל תאכל עדי תתאב והרעב.
204 וייטב מאכלך אז ויערב:
205 וגם את שבעך תקל מאומה.
206 אזי תיטב לעיניך תנומה:
207 ואל תדאג לכל דבר ומענה.
208 ואל תגיד חלומך לשונא:
209 מבקש ממך דין אל תדינו.
210 ובים אל תהי בא עת שאונו:
211 והשמר לך מרוב דברים:
212 אם לא תשמור יריבוך כצרים:

Curse not Heaven or the judges ; rather intercede and pray for their welfare.

Never be surety for a man, otherwise thou wilt never keep friend or comrade.

My son, walk not alone by night, and put no faith in troopers ; for understand there are among them men of violence and of ill temper, whose acts are those of Sodom and Gomorrah.

- 213 אלהים או פלילים לא תקלל.
- 214 ולשלום פגע באל ופלל:
- 215 ולעד אל תהי ערב לגבר.
- 216 ולא יהיה לך רע וחבר:
- 217 ואל תלך בני לילה יחידי.
- 218 וגם אל תאמן אל כל גדודי:
- 219 ודע כי בם מתי עשק וסרה.
- 220 וכסדום מעשיהם ועמרה:

Keep thy tongue chained within thy mouth, and be as the dumb in company ; thou wouldst not loosen a lion bound by fetters, for he would devour thee, if thou wert to let him go.

Look not upon thy neighbour's wife, and keep thine own beloved one within thy house ; it is to a woman's honour and for a man's glory, that she should not glance at men.

- 221 לשונך שים בפֿיך נאסרה.
222 וכאילם היה בין החבורה:
223 ואל תרפה ארי אסור בכבלך.
224 ואם אותו תשלח הוא אכלך:
225 ואל תבט אלי אשת עמיתך.
226 ושימה נא פנימה רעייתך:
227 כבוד נשים והדר לאנשים
228 לבל תפקחנה עין לאישים:

Go into partnership with all men, if it be for mutual aid, but do no business with a kinsman.

Do not reside always near the stream ; turn to the hills by reason of the rain.

Sow kindness, and thou shalt reap pleasantness, and thy reward will be perfect from God.

Be whole and upright with Heaven, and seek not what is in store for thee in the heights.

- 229 ושותפות עם כל תעש לעזרה.
- 230 ולא עם כל קרוביך סחורה:
- 231 ולעד אל תהי שכן לנהר.
- 232 וסורה מפני גשם אלי הר:
- 233 זרע טובה. תהי קוצר נעימה.
- 234 ומשכורתך תהי מאל שלמה:
- 235 היה תמים וישר עם שמויים.
- 236 ואל תדרוש לך מה בגבוהים:

Turn aside, and quarrel not with a child,
a deaf-mute, or one of womankind.

And if thou hast not learnt wisdom and understanding, take thy seat beside experts among the people, when they are assembled, and be not ashamed to learn and inquire. Be the tail among the wise, and thou mayest become the head.

Search out wisdom, her way is constant ; so also to fear God and depart from evil, is understanding.

- 237 ומקטן וחרש גם נקבה
- 238 שטה. אל תעשה עמם מריבה:
- 239 ואם חכמה ושכל [לא] למדתם.
- 240 שבה אצל פלילי עם בשבתם.
- 241 ואל תבוש לך ללמוד ולדרוש:
- 242 היה זנב לחכם תהיה ראש:
- 243 והחכמה דרוש דרכה אמונה.
- 244 ויראת אל וסור מרע תבונה:

Place thyself at the side of the judge and advocate, and retain him in thy favour substantially if thou wouldst secure him ; be at pains, too, to select trustworthy witnesses, for then they will save thee from much interrogation.

'Tis better to go in and out of houses of mourning than to frequent the house of joy and gladness.

Search out the sick, and seek those sorely tried, and speak to the heart of those oppressed and in bitter plight.

Disclose not to an enemy what is in thy heart ; and as for his hatred against thee, cover it up, if it reside not in thee.

- 245 היה אצל פליל עצה ודיין.
- 246 ושתקנה קנהו לך בקניין:
- 247 ובמאדך בחר עדים כשרים.
- 248 יניחוך אזי מרב דברים:
- 249 וטוב לבא ולצאת אל אבלים
- 250 לך מבוא בבית שמחה וגילים:
- 251 חקור חולים ובקר את מזורים.
- 252 ודבר על לבב קשים ומרים:
- 253 ולא תחשוף לשונא מה בלבך.
- 254 ושנאתו סתור אם לא תהי בכ:

Depart from strife, and flee from contention,
and stand not near the edge of a pit or hole.

Honour thy parents, and with them thy
relatives, and all that seek their welfare.

Should it happen that thou dost come within
the shadow of the King and approach him,
realise that, as thou standest, thou art riding
upon a lion ; for then as men's respect for thee
doth grow, thy dread will be proportionately
great and terrible.

- 255 וסור מדין וממרון ברחה.
- 256 ולא תעמוד עלי חוף בור ושוחה:
- 257 וכבר את אבותיך. ועמם
- 258 קרוביך וכל דורש שלומם:
- 259 ואם תבא בצל מלך ותקרב.
- 260 דעה כי על ארי תעמוד ותרכב.
- 261 ואז יראת אנשים לך יתירה.
- 262 ולכן פחדך גדול ונורא:

Take not hold of a fierce ox by its horns, nor draw along a lion by the rein.

Do not worry if it be thy lot to have a daughter; trust in God, and rejoice and be glad in thy fortune. Many a daughter is better than a son, and a source of happiness and brightness to her parents. Whatever cometh from God, be satisfied, and exclaim, ' May this turn out well ! ' 'Tis better that thou see thy daughter in the grave unwedded than that she be joined to a fighting-man.

- 263 וישור עז אל תהי אוחז קרניו.
264 ואריה אל תהי סומך רסניו:
265 ואל תדאג לבת אם תעלה לך.
266 בטח באל וגיל ושמח בחבלך:
267 ויש בת שתהי מבן יקרה.
268 וטובה לאבותיה וברה:
269 וכל דבר אשר מאל יהי בא
270 רצה בו ואמור גם זו לטובה:
271 וטוב שבתך תביא לקבר
272 בתולה מלהתחתן לגבר:

Fix thy dwelling among men of principle, and turn aside from living amongst robbers and oppressors.

Be near at hand with food and raiment, and lend unto the poor ; covet not thy neighbour. It is a precious thing and fine, indeed, to be liberal of heart, remembering, too, that humility is the twin-sister of liberality. You can tell a man by his good sense and skill, and judge a craftsman according to the finish of his work.

- 273 קנה דירה לך בינות ישרים.
- 274 וסורה מנות חומסים וצרים:
- 275 היה קרוב במאכלך וסותך.
- 276 ולוה דל ואל תחמד עמיתך:
- 277 ונדבת לב יקרה היא ונאוה.
- 278 ואחות לנדבה הענוה:
- 279 וכל גבר לפי שכלו ודעתו.
- 280 וכל חושב כפי תקון מלאכתו:

Let thy praise ever be according to rule and method, when uttered in the full assembly of the congregation. And if it be thy wish to publish it in honour of a man, keep it within limits of the subject and the work extolled. But if such utterances bore him, give them up, and thou shalt obtain restfulness.

And if thou dost chastise thy child in childhood, thou wilt raise him, and remove him away from pitfalls. And whatever he may turn out at twenty, so he will remain as he grows older, for better or for worse.

- 281 תהי תמיד כמו סדר וענין
- 282 תהלתך בסוד קהל ומניין:
- 283 ואם תאהב להוציאה לבעל.
- 284 שמור אותה בכל דבר ופועל:
- 285 ואם היא תענה עליו נאומים.
- 286 זנחם. אז ותפיק לך שלומים:
- 287 ואם בנך בקטנותו תייסר.
- 288 אזי מבור תרימהו ותסר:
- 289 ובן עשרים כמו הוא כן יהי בא
- 290 בזקנותו ברעה או בטובה:

Act straight, and in praiseworthy fashion, and flee from men of no character ; rather be the tail among lions, for thou might rise ; but if thou become head of the foxes, thou wilt be bowed down.

If men strive with men, depart from them, and turn away from the snare of the fowler.

Love thy friend ever as thyself, and intercede with Holy God for his welfare.

Depart from swearing in vain, and be afraid to swear by the Name of the Great and Tremendous God.

- 291 היה עשה נכוחה עם שבחה .
- 292 ומאנשי בליעל ברהה :
- 293 היה נא לארי זנב ותעל .
- 294 ותשח אם תהי הראש לשועל :
- 295 ואם אישים יריבון עם אנשים .
- 296 לכה מהם וסור מפח יקושים :
- 297 אהוב את רעך תמיד כנפשך .
- 298 ולשלומו פגע באל קרושך :
- 299 וסורה משבועת שוא . וגורה
- 300 להשבע בשם (אל) גדול ונורא :

And if thou dig a pit for a man in secret,
beware lest there rise up one concealed to hunt
thee down.

Choose the righteous way in all thy dealings ;
have pity with the poor and destitute, and com-
passionate them.

Set a critic and counsellor over thy soul, and
mount not a wall, nor climb a tree.

Never envy the great, nor covet the acquisi-
tions of the man who has accomplished great
things.

- 301 ואם תכרה לאדם בור בסתר.
- 302 [שמור] פן יעמוד צודה וסותר:
- 303 בחר צדק בכל מתן ומשא.
- 304 וחון עלי דל ועל מסכן וחוסה:
- 305 ומוכיח לנפשך שית ויועין.
- 306 ואל תעלה עלי קיר או עלי עין:
- 307 ולעד אל תקנא בגדולים.
- 308 ואל תחמוד לך איש רב פעלים:

Awake from thy slumber, and rise up ; read and search, in order to understand that which is yet hidden. The man devoid of understanding is assuredly no better than the beast.

Do not be ever scolding the one who seeks thy help ; rather be pleased to supply his wants to his heart's content ; for know that the little given cheerfully to the poor is better than that given with a scowl, bringing humiliation. In truth, the little which thou givest in a proper manner out of thy scanty means, is better than that given from a man's wealth.

- 309 ועורה מתנומתך וקומה.
- 310 קרא ודרוש להבין תעלומה:
- 311 וכל גבר אשר אין בו תבונה.
- 312 הלא הוא כבהמה באמונה?
- 313 ואל תגער ימותיך לשואל.
- 314 ורצה נא להעניקו בהואל:
- 315 ודע כי המעט לתת בלב טוב
- 316 לדל טוב מזעוף פנים וקטוב:
- 317 ומחוסר אשר תתן בכושר
- 318 מעט טוב מאשר יותן בעושר:

Bear the derision of exile, accepting the yoke of Heaven, and suffer the correction of God ; let thy soul be ever humble, and pronounce a blessing upon all that thou dost enjoy.

Do not dwell in a narrow place in a state of fear ; rather go and live in a land of some extent and broad.

Grieve not because a thing is bound to cease and pass away, nor tread upon the highway alone and solitary. Many a thing will come about as quickly as thou dost wish it, when thou wouldst scarcely have expected it.

- 319 ובוז גלות ועול מלכות תקבל.
- 320 ומוסר אל היה נושא וסובל:
- 321 ותמיד תהיה נפשך נמוכה.
- 322 ותן על כל אשר תאכל ברכה:
- 323 ואל תשב במקום צר ומורא.
- 324 לארץ רחבת יד לך וגורה:
- 325 ואל תכאב לדבר סף ונודר.
- 326 ואל תדרוך סלול יחיד ובורד:
- 327 ויש דבר אשר בו לא תקוה.
- 328 יהי בא חיש לך כאשר תאוה:

Consider the effect before it supervenes, and think of the end at its beginning.

Turn from the harsh and perverse man, and remove from thee a snare and stumbling-block.

How canst thou hope for the promise of such a man, or the fulfilment of his word and teaching? Put no faith in the thing which he imagines, unless thou dost witness it with thine own eyes.

Be afraid and fearful of the times, and trust not one who is treacherous or rebellious.

- 329 והנולד ראה טרם עלותו.
- 330 בראשיתו ראה מה אחריתו:
- 331 וסורה מאנוש קשה ועקש.
- 332 והסר ממך מבשול ומוקש:
- 333 ומפי איש דברו איך תקוה.
- 334 ומאמר כל אנוש ואשר יחוה?
- 335 ואל תאמן לך בדבר הגיתו.
- 336 אבל כי אם בעיניך ראיתו:
- 337 היה מן הזמן ירא וחרד.
- 338 ואל תאמן באיש בוגר ומורד:

When building, build in such wise that thou keep to thine own boundary, and turn only to that which belongeth to thee. Why be anxious to lay thy foundation in a spot from which thou mayest have to dislodge it with thine own hands ?

Be as one dumb with thy claimants, and pay them not evilly with thy mouth ; nor raise thy voice in asserting thy claim. Investigate thy cause, and do away with passion ; honour the word of truth, and thou shalt be the gainer ; otherwise thou mayest look for shame.

- 339 ואם תבנה בנה ושמור גבולך.
- 340 ואל תפנה לך כי אם בשלך:
- 341 ואיך תהאב לשוות את יסודך
- 342 במקום שתהי הורם בידך?
- 343 היה עם בעלי ריבך כאילם.
- 344 ולמו רע בפוך אל תשלם:
- 345 וקולך אל תהי נושא בדינך.
- 346 חקור דינך ותפר את חרונך:
- 347 ודבר האמת תיקר ותזכה.
- 348 ואם אין תהי קלון מחכה:

At all times let thy book be on thy person, and intelligence will always cling to thee ; keep it attached to thee, and it will prove thy source of healing.

Understand the marvels of Science, know something of Mathematics, and study works on Medicine : then learn Astronomy, teaching the Moon's new birth and the fixing of the Festivals year by year.

- 349 בכל עונה יהי ספרך בחיך.
350 והשכל יהי תמיד דבך:
351 ואם אתה תשימהו קשורך.
352 למרפה הוא יהי לך ממקורך:
353 דעה חכמה ואם דעתה פליאה.
354 דעה חשבון. ובין ספרי רפואה:
355 ותרע לך אזי מולד לבנה
356 ועת המועדים שנה בשנה:

Keep thy heart from all presumption and clothe thyself in garments of purity (*lit.* ‘ white ’).

And if something be lent unto thee, return it with good grace, and say not to the lender : ‘ Hurry off ! I have nothing.’

Say not unto thy neighbour, ‘ Go, come again to-morrow ’, while thou hast it by thee to give ; delay not.

Gather and collect all kinds of wisdom, acquire understanding, not gold and silver ; and then

- 357 שמור את לבך מכל זדונים.
- 358 והלבש את בגדיך לבנים:
- 359 ואם תלוה לך שלם בטוב עין.
- 360 ואל תאמר למלוה חיש אין:
- 361 ואל תאמר לרעך שוב למחר.
- 362 ויש עמך לתתן. אל תאחר:
- 363 היה קובץ לכל חכמה ואוסף.
- 364 קנה בינה ואל זהב וכסף:

thou wilt gain both for thyself and for thy associate relief from sickness and from hurt. Be on terms of friendship with such as cultivate (wisdom), and so establish firmly thy steps ; thereby also shalt thou come to understand her mysteries.

Obtain servants when young, and do not pay too high a price for them. Keep aloof from governor and ruler, and then shalt thou acquire for thyself a courtyard and field.

365 ושקוי מחלתך גם מזורך

366 אזי תמצא לך גם לחברך:

367 והתרע את בעליה וכונן

368 אשורך. אז ברזיה תבונן:

369 קנה מן העבדים הצעירים.

370 ואל תרבה לתתן בם מחירים:

371 והרחק מפני מושל ורודה.

372 ואז תקנה לך חצר ושדה:

In three dealings aim at getting the best : in buying a field, in obtaining a friend, and in acquiring a book.

Should thy days and years be full, thou wilt also have thy fill of pains and pangs.

Let a man long that God may add to his years ; he will but add sin to sin. And what boots it that he live in the world, if his life be but toilsome and vain ?

- 373 שלשה מעשים תעשה בשפר.
- 374 קנות שדה. קנות ריע וספר:
- 375 ואם תהיה שבע ימים ושנים.
- 376 אזי תהיה שבע צרי יגונים:
- 377 יאו איש שיהוסף אל בשניו.
- 378 והוא מוסיף עונות על עוניו:
- 379 ומה יועיל אשר יחיה בתבל.
- 380 וחיותו בעמל גם בהבל?

Man is but formed to pray to his Creator,
even to give praise unto His Name day by day.

Shouldst thou long to listen to the charm of
song, do so while it be yet day, and the night
does not obscure.

If a blind man is about to fall, lift him up,
suffer no stumbling-block to be placed before
him.

Speak not more than it be necessary for
thee, and do not vex unnecessarily him that
strives with thee.

- 381 ולא נברא אנוש כי אם לפלל
- 382 לבוראו. גם שמו כל יום להלל:
- 383 ואם תתאו שמוע חן ושירה.
- 384 בעוד יומם ולא לילה לסתרה:
- 385 ואם עור יהי נופל תקימו.
- 386 ואת מכשול לפניו אל תשימו:
- 387 ואל תרבה לדבר כי לצורכך.
- 388 וחנם אל תענה את יריבך:

Do not walk into a pit, nor into a ruin ; but in the cold enter any shelter or dwelling.

Observe the precepts and judgments faithfully, and judge thyself as thou wouldst judge others. Hearken always to the words of the wise, and turn away from men of mystery.

The end of the matter is, observe the Law and the Statute, and then thy justification will come from God.

- 389 ולא תבא בבור או לחרבה.
- 390 ובא בקור בכל סתר וקובה:
- 391 שמור חוקים ומשפטים ישרים.
- 392 ודון נפשך כמו תדין אחרים:
- 393 שמע תמיד לדברי החכמים.
- 394 וסורה מאנשי נעלמים:
- 395 וסוף דבר שמור תורה וחוקה.
- 396 ואז תהיה לך מאל צדקה:

Happy he who receives the commandments which are clear, bearing the yoke, and undertaking what is irksome, fulfilling with delight the words of the wise—such a one will assuredly be honoured and known in the gates ; he will have the merit of being preserved and finding repose ; he will shine forth and give light as the two luminaries. In like manner, he who notes and writes down instructions will be redeemed from many a trouble, and from the day of storms. Do this, my son, and then thou shalt prosper ; the All-sufficient One will be thy support—a very help in trouble.

- 397 אשרי מקבל מצות ברורות.
- 398 ונושא עול וסובל החמורות:
- 399 עושה בחפץ דברי חכמים
- 400 בודאי מכובד נודע בשורות (בשערים).
- 401 ויזכה לצפון ולמצא מנוחה.
- 402 ולאור ולהזהיר בשני מאורות:
- 403 כמו כן הסופר וכותב ינוצל
- 404 מכל מצוקות ומיום עברות:
- 405 עשה זאת בני אז תצליח.
- 406 ויהי שרי בסעך עזרה בצרות:

Grasp the beginning of a thing, not waiting
for the issue, and weary not thyself to search
out results.

Blessed be God who has given me His help,
and brought me thus far !

FINIS.

COURAGE !

407 וראש דבר קחה טרם כלותו.

408 ואל תיגע לבקש אחריתו:

ברוך המקום עזרני ועד כה הביאני.

סליק. חזק

NOTES

THE title as printed is that in Add. 27,045 (A); in Harl. 5,686 (H) it is שְׁעָרֵי הַמוֹסָר לְרַבִּי הָאִי גֵאוֹן ז"ל ה"ה; in Add. 27,193 (III) מוֹסָר מוֹסָר מִפִּי רַבִּינוּ הָאִי גֵאוֹן ז"ל.

- Line 1. In A this line precedes l. 11. l. 2. A has וְחוֹכֵחַ.
 ll. 3-10 These are not in H; in III they occur after l. 28.
 l. 11. H has אִמְרֵי for דְּבָרֵי.
 l. 12. H, omitting לִכְה, reads קוֹמָה וְשָׁמַע.
 l. 13. H has לִכְל.
 l. 14. H has כָּל הַיּוֹם; A has לְשִׁמּוּיִם; H לְאַלְהֵיךְ.
 l. 15. A שִׁחְרִיךְ. ll. 15 and 16. Not in H.
 l. 17. A תַּמִּיד תַּמִּיד. l. 19. As A and III.
 l. 20. III has אִזּוּ for בָּם.
 l. 21. As A and III. Steinschneider points בְּאַצִּילִי עָם.
 l. 22. III has אֵל for עָם.
 l. 24. A וְעֵינֶיךָ. Weiss points לְשִׁמּוּיִם, others לְשִׁמּוּיִם as in Exod. xxviii. 19.
 l. 25. III וְקָנָא לֶךְ. l. 27. A תֹּאכַל.
 l. 31. As A and III; H מִשְׁנֹאֵל.
 l. 33. H וְאֵל תִּשְׁאֵל; III וְהִבֵּט. l. 34. As A, H, and III.
 l. 36. A and III אִזּוּ for אִשֶּׁר; III חוֹרֵף.
 l. 38. III זָכוֹר אֵת בֵּית ב'. Steins. זָכוֹר נָא בְרִיתְךָ.
 l. 42. III has after this line our lines 409-410, beginning וְרֹאשׁ for בְּרֹאשׁ.
 l. 43. H וּמִבֵּית אַחִיד תִּמְוֹךְ רִגְלֶךָ וְהוֹקֵר. (See Prov. xxv. 17).
 l. 47. A וְאִים.

The couplet 213-214 occurs in A also after l. 50; we prefer

them in the later position as more suited to the context, and have omitted them here.

l. 52. III ודוריה or ידוריה ; A בלבה ; A קישורים.

l. 53. III תן for שים . l. 54. III תעמוד for חרע.

It seems to me that the context requires ll. 55-64 to follow direct upon l. 54 and not to be interrupted by ll. 65-68.

l. 59. III לו רב for לרב ; A looks like בחונך ; ll. 59-62 as A and III.

l. 62. III ושתעניק . l. 66. A תהי . l. 67. A עיניך .

l. 68. A and III read אמריה which cannot stand on account of the metre.

l. 69. III תהיה ; H omits תהי ; H ונכונה .

l. 70. H ומאונך . l. 71. H תהי .

l. 72. H מוצא מעמם (?) לכל לחרף ; A כל ; III בביל Steins. reads בביל מִשָּׂא ('usury') while admitting also our reading.

ll. 75-78 and 81-82 not in H.

ll. 79-80 come after l. 86 in A. I have placed them after 78, since the reference is also to the מוֹשֵׁל as in 75-78.

l. 79. H and III ואל .

l. 80. III לו יהי . Should we perhaps read וקולך ?

l. 83. A תבא ; III תבוא . l. 84. H יבחר ; A and III בעת .

l. 85. As III ; A פה לשטן . l. 86. A יארע .

l. 87. III ולשוואל שלומך . l. 88. H יהי מוצא לך כל שלומים .

ll. 89-90. Not in H and III.

l. 90. Steins. has יצורך הוא יניחך .

ll. 91-94. Not in H. l. 92. III ילירך .

l. 93. A ואם for וגם ; as III ; A בעבודתו .

l. 96. As A and III ; H בכל יום ויום תראה פ' .

ll. 97-100. Not in H.

ll. 98-101. III ונשיאים ישומם , ואל נאים ונשיאים ישומם .

l. 101. A ואת נאים ונשיאים ישומם . l. 102. H omits ועפר .

l. 103. III גם אם.

ll. 103-106. Not in H ; as III ; A גם אם.

l. 104. A פעולו.

l. 106. III איש בו.

For ll. 97-98 Steins. reads 'בנו ככל יכנה דל וחלק, וכן חכם יכנה ונ' referring in a note to the reading in an old edition . . . בנו חכם ישנה! ,ואל נאים ו' י' l. 101, then l. 101, and he omits ll. 99-100, and for l. 103 he has וגם איש יעשיר פתו רצויה.

l. 107. A ומהרשות והוד ברחה ; H ומהרשות.

l. 108. III נכוחה for מנוחה. ll. 109-116. Not in H.

l. 113. III ולא.

l. 115. As A and III.

l. 116. A סוהריה. Steins. points ש ; others read ישרים.

l. 117. A ולמד בניך מ' ; H ולמד בניך מ'.

l. 118. H ותחי להם היום למחר ע' . ll. 119-124. Not in H.

l. 120. A הפוכה (?) III ; ולעיתים. l. 121. A יישן.

l. 123. So also III.

l. 125. H לתדבר לאיש רש ח'.

l. 126. H תדבר for חזר.

ll. 127-130. Not in H ; also in III.

l. 129. I read בזה, not כזה (as Steins. and others).

ll. 132-134. H has in place of these three lines וימינך תחי לדל
(?) בנחליאל.

ll. 135-136. H has

וקודם שתעשה צרכך ומלאכתך

תרעה ותרע נפש בהמתך ;

l. 135. III תעלה for תעשה ; I have inserted the ת in מלאכתך.

l. 137. H יונר for יצר. l. 138. H וחשוב ; Steins. רצה ושמע.

ll. 139-142. These four lines taken from H, not in A ; read בסור for סור, and delete אב ו.

l. 142. Metre defective.

l. 143. III עצת שר. Some read תאהב for חרע.

l. 145. A את for נא ; H נא רעך בעיין ; H נא את.

l. 146. III might be read דודיו or רוח or רומז ; A and הדודיו כאין.

ובימי III. l. 150. בימי III. l. 149. היא A. l. 147.
Steins. has ובעלי התמותה ב' לך טוב מענות III. 151-152.
ובעתה התמותה.

גברים A. l. 152.

H has 153-154. l.

ויזהר במת מצוה לקובר,

ללוה אותו באיש שארו ובשרו:

ישמור תמיד לחבר את עמיתך III. 155-156.
ואל וג'

Taken from H. 157-158. l.

A has these two lines after 164. l. 159-160.

וגם אל תבזה לרשים וחסידים: l. 160. Another reading:

לישב Steins. l. 164. חדל לך A. l. 161.

חברים (!) זכורים Steins for H; Not in H; l. 166.

ואל תהי אותך לרע משובה H has l. 168.

ואל תתאו III. l. 170. ואל תחמוד III. l. 169.

H reads 171-172. l.

ושבת יחד ידידי טוב מה נעים,

מחברים אשר יהיו אחים ורעים:

נרדדים Others read III. l. 172.

As III; A בתאוה l. 175. וסידים III. l. 174.

שת for שוק III. l. 176.

This couplet, as printed here, appears in A after l. 390 III has it here, and H also as regards l. 177, but has for 178 בחורף ולא בקיין והלך, evidently a wrong reading.

Some printed editions have רל דלתך, probably a case of dittography. l. 180.

H has למחר פן יהי הוא מחר ואילך; others read יהי פן יהי הוא מחר ואילך; l. 186.

Not in H. l. 187-188.

As A, deleting דבר, and taking אמונה to mean באמונה; l. 187.
בהר רע אמונה III.

- l. 189. III תבחר. l. 190. As H ; A רשואל על שלומך.
- ll. 191-192. H נראים כאהבים ונהפכו.
- l. 191. For A בעושרך read as in text.
- l. 192. A כאויבים. ll. 193-194. Not in H.
- l. 194. III ותזכר for ותכבר.
- l. 196. III עליו for אותו III ; סתום אונו. l. 197. III לבינו.
- l. 198. III has אותו for נא ; יהיה III ; I have adopted ניתק, although A looks like כיתר. Both Steins. and Weiss have a couplet here seemingly omitted in A and H, unless the first line appears in corrupt form in l. 387 (*see* note).
- l. 199. III רחב. l. 200. As III ; A תהי.
- l. 203. III ותראו ; A and III ותרעב.
- l. 204. III has אז after וייטב. l. 205. III ואם משבעך.
- l. 206. III אז ; A and III לעינך.
- l. 207. A תחאב. Others read תכאב. l. 209. III תריבו.
- l. 210. A וביום. l. 211. H השמר.
- l. 212. As H ; A (or כצרים) ורע כי כן יריבון בצרים. Some read כורים.
- l. 213. A שמויים, H אלהים for שמים ; H and III לא for אל.
- l. 214. A and III באל.
- l. 217. As H and III ; III omits בני and reads בלילה.
- l. 218. A, H, and III all read יהורי ; and so Steins., who defends the reading against גורדי, saying that it argues remarkable frankness on the part of the author to make the confession. I, nevertheless, scarcely feel inclined to adopt the reading, as it is quite out of harmony with the tenor of the first line (217), which makes גורדי (abbreviated for גורדים to suit the rhyme) absolutely appropriate ; and furthermore, it is not likely that the writer would speak of the wicked among his own people in such terms. I have, therefore, adopted with Weiss גורדי in line 218.

l. 219. A עוסק.

ll. 219-220. H כי נמצאים אנשי עושק וסרה אשר כסדרם וג' III ;
כי במ אנשי עושק וצרה וכסדרם ענייניהם גם עמורה.

l. 222. III כמו אלם.

l. 223. A and III בתרעה ; III ; Steins. בחבלך. H omits
ll. 223-224.

l. 224. Add הוא as III before אכלך.

l. 229. A עם כל for לכל. l. 232. H אל and וסור.

l. 233. H has תהי קוצרו for וקצור.

l. 234. A and H ומשכורתך.

ll. 235-236. H has

ואל תדרוש להיות מהגבוהים,
היה עו ותמים אל אלהים :

l. 235. A מה לך ; the metre requires the transposition of these
two words. l. 237. Also III.

l. 238. Read תעש for תעשה in A ; III מסבה.

ll. 239-240. Not in H. l. 239. Add לא omitted in A.

l. 241. H לשאול for ללמוד.

l. 242. As H and III תהי for תהיה (A).

l. 243. As H and III ; A has דרון דרכי ; III דרכי.

l. 244. H בינה. ll. 245-248. Not in H.

l. 247. Add ערים as III, omitted in A.

l. 248. III ינוסוך מרוב.

For ll. 245-246 III reads

שבה אצל פליל עדה ודיין,
ושחקנה קנה אילך בקניין :

ll. 249-250. H has

וטוב ללך ולצאת בית א'
מבא בית משתה וגילים :

l. 250. The word לך should be deleted.

l. 251. H עם for את ; some read עת ; A מקורים.

- l. 252. A has wrongly מקורים for ומרים ; A עלי לבב אישים .
- l. 253. H ואל תחשוף .
- l. 254. III סתורהו פן תהי בכ H ; ואל יהי בכ H .
- l. 255. H מדין מריב for . l. 257. H ואיך ואמך .
- l. 258. A שלמס .
- l. 259. H ותשכב ; III as text. Some editions have ותקרב , same word at end of both lines.
- l. 260. H רע . ll. 261-262. Not in H.
- l. 263. H ועז ; III בקרניו .
- l. 264. As A and H ; III אל נא תהי אוהו ; Steins. (!) תומך רצוניו .
- l. 265. H תכאב .
- l. 270. H omits בו . After this H has l. 343 *sqq.* of our text.
- ll. 271-272. This couplet comes in III after l. 268, followed by l. 283 *sqq.*
- l. 274. III חומדים ; Steins. מנויות מונים וסופרים .
- l. 279. H ידעתו, כפי . l. 286. Perhaps אזי תפיק .
- l. 290. So the MS. ; we would have expected 'לרעה או ל' .
- l. 294. Read תהי ר' תהיה הר' . l. 296. H לך מהר .
- l. 297. A and III ריעך ; H ריעך . l. 300. A אל גדול .
- l. 301. A וסתר ; III as text.
- l. 302. The sense of the passage seems to me to require the word שמור in place of לך (as in MS.) at beginning of line ; Steins. and others have לך which makes no sense. If לך is at all admissible, it should be as לך 'go', not as לך . III כורה וחותר .
- l. 305. III לנפש ; H and III שים .
- l. 306. H and III על for עלי ; III או גם .
- l. 308. H ת' לאיש . l. 310. H ודרוש ובקש .
- l. 311. III ומגבר ; H and III לו .
- l. 314. A and III ואוהל ; III ורועה .
- l. 316. Steins. has לך טוב . l. 317. H יותן .
- l. 318. III אשר ; A and H יותן .

- l. 320. H and III תהי. l. 321. H תהי.
 l. 323-324. Order inverted in III; Steins. במורא.
 l. 324. A and H ידים; read יד.
 l. 325. III וליד (pointed in MS.); ונדר; A כף; A סוף, תתאיו III.
 l. 326. Others תרדוף; וקדר. l. 328. III omits לך.
 l. 329. III היויתו. l. 330. H דעה.
 ll. 331-332. A has these lines after couplet 333-334; it seems to me they should precede.
 l. 331. H מאנוש לבב; Steins. ועיקש; A מאיש.
 l. 333. III תאוה. l. 334. III יאוה.
 l. 335. A inserts לך after תאמן.
 l. 336. H בעניו; A אלא אם בעינך.
 l. 338. As H; A ואל תבטח ב' א'
 l. 340. H omits לך; III בחיך for לך.
 l. 344. III ונמולך for ונמולך. l. 345. III נושא for נותן.
 l. 346. A והפר. l. 348. H קלונך. l. 349. H עונה for עת.
 l. 350. H בשכלך. ll. 351-356. Omitted in II.
 l. 351. A חשימה. l. 352. Steins. ממוורך.
 l. 357. H deletes את. l. 358. III ותלבש.
 ll. 359-360. I have adopted this reading in place of A, although the metre is not quite perfect.
 l. 359. A שלם ואם אין. After חיש we might have expected אין לי = לי אין, as I have translated.
 l. 360. A (or תמאן) אל תאמן במנורים לך מות.
 l. 361. A לרעיד לך שוב למחר.
 l. 362. A ויש עמך תתן לו ואל ת' H; ויש לך.
 l. 363. H והוסף III; היה קונה חכמה.
 l. 365. III ושיקוי A; מחלותך A; נם for או A. H omits next six lines. l. 366. III חבירך.
 l. 370. A בהם III; ואל תרבה לך מהם מחירים.
 l. 371. III מפני מעלי for מעלי. l. 372. III ואו for ואל.

l. 373. H עשה וחשוב ב' ש'. l. 375. H omits next six lines.

l. 376. III ננעים Steins. begins line תהי אכן.

l. 380. III לעמל גם להבל.

l. 382. H ושמך תמיד להלל III ; כל היום לפלל.

l. 387. The expression ולא תרדוך לך of A cannot stand ; should it, perhaps, be ולא תצר לך ? The MS. has תרדוך ; the top of the צ may be missing, and the ו might easily be a ל. Both Steins. and Weiss have after line 198 (*see* note) the following couplet, which may afford a key to this passage :—

ואל תרבה לדבר כי לצרכך

וישר מהלכך ודרכך

In my text and translation I have adopted this reading in l. 387.

l. 392. H תדין נפשך כמו שחדן א' נערמים III. l. 394.

After this H has some eighteen couplets occurring in our text between ll. 295 and 340.

l. 395. H חוקה ותורה. l. 396. H מאל טוב בשורה.

In Steins. the last word of the poem is צדקה followed by סליק ; in A l. 396 is followed by ll. 407-409.

ll. 397-406 are wanting in A, and added here from H.

l. 400. Unless we regard the ll. 397-406, not as ten half-lines but as five full lines, we must emend בשורות (in the rows) and read בשערים (in the gates, *cf.* Prov. xxxi. 23) for the sake of the rhyme. The full lines would all terminate with the syllable רות. The fact that these ten half-lines do not answer to the metre of the rest of the poem seems to support this latter view.

The concluding words in III are : נשלם המוסר, תלח ; in H :—
נשלמו המוסרים דברי משרים, שבה לעושה שני אורים, ישתבח שמו אמן.

14 DAY USE
RETURN TO DESK FROM WHICH BORROWED

LOAN DEPT.

This book is due on the last date stamped below,
or on the date to which renewed. Renewals only:
Tel. No. 642-3405
Renewals may be made 4 days prior to date due.
Renewed books are subject to immediate recall.

FEB 9 1972 85

REC'D LD FEB 24 '72 -1 AM 87
INTERLIBRARY LOAN

SEP 8 1977

UNIV. OF CALIF., BERK.

REC. CIR. OCT 12 '77

LD21A-40m-8,'71
(P6572s10)476-A-32

General Library
University of California
Berkeley

